

מנהג ירחים

ש ב ט

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 136 ■ שבט תשע"א

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

"חֶשֶׁק נְטִיעַת אֵילָנוֹת נוֹבַע מְחַפֵּץ הַטֶּבֶת הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, הַמְבַלְט בְּתַקְפוֹ בְּעֵץ הַחֲרוֹב." (מגד ירחים" תרע"ד)

כך היא ערלת הגוף וכך היא ערלת האילנות. יסוד הערלה בעצי מאכל, היא לעצור את הנטייה האישית, הפרטית בנטיעת האילן. בקשת ההנאה הפרטית היא הסיבה לאיסור הערלה עד השנה הרביעית. בשנה זו האדם מעלה את הפירות לירושלים. במקום זה מתעלית אכילתו ונטיעתו. כך כותב הרב: "סוד הסרת הערלה היא עליית חפץ החיים למידה העליונה המגמתית". (אורות הקודש ב, עמ' שפג)

נטיעת אילנות מבטאת את הרצון להיטיב לאחרים. עד שאילן גדל ונותן פירות עוברים מספר שנים. גם אם העץ ממהר לתת פירות. רק בשנה הרביעית הוא יכול להעלות את הפירות ולאכלם בירושלים. האדם יכול להחליט שהוא יזרע ירקות שההנאה מפירותיהם מיידית. אך כאשר הוא נוטע אילן אשר יתן פירות שנים רבות גם לאחר מותו, בעומק ההחלטה על נטיעת אילנות עומדת השאיפה להיטיב לדורות. ברור שהרצון להיטיב מתבטא באופן בולט בנטיעת החרוב אשר נותן פירות לאחר שנים רבות ביותר. כפי שאמר הזקן לחוני המעגל: אני מצאתי את העולם בחרובים. וכשם שנטעו אבותי בשבילי, כך אטע לבני". (על פי תענית כג, א) החשיבות הגדולה שאנו מוצאים בחז"ל לנטיעת אילנות נובעת מהבשורה העולה מנטיעות אלה. בשורת "עולם חסד יבנה". המטרה לשמה נברא האדם מישראל היא כדי להיטיב לעולם כולו. נטיעת האילן בכלל ונטיעת חרוב בפרט מבשרת ומחנכת את האדם להשריש את נטיית ההטבה לדורות הבאים באדם. יצניע האדם את החשיבה האישית והפרטית ויחשוב כאב האומה הישראלית אברהם אבינו.

אין לנו "קץ מגולה" גדול מזה שהארץ נותנת פירותיה. תפקיד הגאולה הוא לגאול את העולם מכל הצמצומים והכבלים הגשמיים והחומריים. אותן נטיות בהמיות המסלקות את אור השכינה של "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו" ומעכירות את החיים יסתלקו מחיינו בעת הגאולה. גאולת ישראל היא תקופה בה העולם יחיה את האחדות וממילא את ההטבה ההדדית. אילנות הארץ ופירותיהן הם הבשורה כי הקץ קרב. כי הם פירות הנובעים "מחשק נטיעת האילנות (ה) נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים".

הרב זאב קרוב
שיבת קרני שומרון ת"ו

תרומת הרב עו"ד ונוטריון צוריאל בובליל

י"ד המרכז הבינלאומי להתרת עגונות
ולחילוץ תיקי משפחה מורכבים,

רח' זבטינסקי 155 רמת גן 6122102-03

הרצון להיטיב

מדוע כותב מרן הרב בפתגם החודש כי נטיעת האילנות נובעת מהרצון להיטיב לאחרים ולדורות הבאים? האם לא יתכן שאדם נוטע כשהוא חושב רק על עצמו? לספק את צרכיו שלו בלבד? אנו מוצאים כי חז"ל שיבחו והעריכו ביותר את נטיעת האילנות. חז"ל אומרים כי מאז הבריאה הקב"ה עוסק בנטיעת אילנות. את האדם הראשון הזהיר הקב"ה לשמור על כל אילנות שבגן עדן ויש עוד מדרשים רבים המשבחים ומפארים את נטיעת האילנות.

מה החשיבות הגדולה בנטיעת אילנות ובשמירה עליהם? שתי נטיות מתרוצצות בנפש האדם. הנטייה האחת היא לדאוג לעצמו ולמלא את כל התאוות החומריות והגשמיות שלו. נטייה זו מתרוצצת באדם ללא כל עבודה או לימוד. אדם חושב מה יועיל לו, וכיצד הוא יתקדם ולא איכפת לו אם זה יהיה על חשבונם של אחרים. לעומתה, קיימת עוד נטייה נוספת השוכנת בנפשנו פנימה והיא להיטיב לאחרים. הרצון לעזור ולסייע, להעניק חיים ולהיות רגיש לאחרים. אנו רואים כיצד רוב האנשים רוצים להביא חיים חדשים לעולם גם אם זה יקשה עליהם את החיים של עצמם. אנו רואים גם כיצד אנשים שהיו שותפים בהצלת חיים, מרגישים הרגשת התעלות מיוחדת במינה למרות שהדבר דרש מהם מאמצים, הפסד זמן, וכוחות.

תפקידנו לחנך את נפשנו כך שהנטייה להיטיב תהיה נטיית החיים שלנו. עלינו להתמלא בגבורה העוצרת את הנטייה האישית - גשמית ועוזרת לנו להנהיג את החיים על פי הנטייה של שאיפת הטוב ללא כל גבול. זו היא הגבורה המיוחדת לישראל היודעת לשלוט על הנטייה הבהמית הנמוכה בחיים ולהנהיג את החיים על פי הנטייה הרוחנית. ברכת "אוזר ישראל בגבורה" הנאמרת בעת חגירת החגורה באה להבחין בין החלק התחתון בחיינו לחלק העליון, בין הנטייה הבהמית התחתונה לנטייה הרוחנית העליונה. כזוהי גם מעלת "הגיבור הכובש את יצרו" כהסבר הרב: "שמכבש את הגוף הבהמי ואת תאוותיו הגסות והסוערות". (עולת ראייה א, עמ' עה)

זוהי גם המטרה בציווי להסיר את הערלה בחיינו. הערלה אוטמת את הנטייה הזאת "ומטה אותה לצד החלקיות והפרטיות המנותקת ממקור הכל, ואנו נכנסים לברית קודש, שעל ידו מתגלה הצביון של המשכת החיים לדורות, בתכונה הקשורה ליסוד הכל". (עולת ראייה א, עמ' שצז)

נבקרת רועה עדרו - מעביר צאנו תחת ש ב ט ו

המיוחדת שיש לקב"ה על הארץ, כאמור (בדברים פרשת עקב, י"א י"ג): כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאָרֶץ מִצְרַיִם הִוא... אֲרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵי דָרְשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֵי לְבָבָה מְרֻשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה:

כבר האריכו ראשונים ואחרונים בהשגחה המיוחדת שיש על ישראל, שכל העמים מונהגים "ע"י השר הממונה עליהם", ואילו עלינו אין שר ואין מושל כי אם ה' הוא מלכנו ומנהיגנו בלי מתווכים באמצע. וכמו כן לכל הארצות יש שר הממונה עליהן, ואילו לארץ ישראל אין שר אלא עיני ה' בלבד, הדורשות אותה לטובה.

וכך כתב בעל 'אבני נזר' (יו"ד תנ"ד, אות י"ד) בתמצית: הנה ישיבת ישראל בא"י הוא כי ישראל הם חלק ד' ולא נמסרו ביד שום שר. הגם דכתיב מיכאל שרכם. היינו שהוא מליץ על ישראל כמו שפי' הרמב"ן לא שיהי' הוא מושל עליהם וכן א"י לא נמסרה לשליח כדכתיב עיני ד' אלקיך בה. ובתענית (י, א'): ארץ ישראל משקה אותה הקב"ה בעצמו. וצוה הקב"ה שישבו ישראל בא"י, שאם יהיו בחוץ לארץ על כורחם תהי' פרנסתם באמצעות שר הארץ.

על כן אמרו חז"ל: הדר בחו"ל כאלו עובד עבודה זרה, וזה ידוע. מכאן הקריאה

רמזה שיש דברים שראש השנה שלהם אינו בא' בתשרי, אף על פי שהשנה כבר התחילה, אלא בתאריך מאוחר יותר בתוך השנה הבאה. וקבעו חכמים שהתאריך יחול בחודש שבט.

בשנת תשע"א יש משמעות הלכתית חשובה ליום הזה, שבו מתחייבים הפירות במעשר עני במקום מעשר שני שנהגנו בו בשנתיים הקודמות. רק הפירות שחונטים מכאן ולהבא מתחייבים במעשר עני. זכינו בכל שנה להארת הרב זצ"ל בלוח ארץ ישראל, שט"ו בשבט הקובע לגבי הפירות עפ"י החנטה, היינו **שעונת המעשרות** שלהם מתחילה בט"ו בשבט, ולא תחילת הופעת הפירות (יעוין במפרשי הפסוק "התאנה חנטה פגיה", ואכמ"ל) ועוד.

פתגם הרב הנ"ל מיוסד על דברי רש"י (ר"ה יד, א): ...שכבר עברו רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה. ט"ו בשבט מבשר את האביב, תחיית הטבע הרענן. ומתנגן לו הפסוק (שה"ש ב' י"ג): "... הַתְּאֵנָה חֲנֻטָּה פִּגְיָהּ וְהַגְּפִינִים סְקָדְרָה נִתְּנָהוּ רִיחַ קוֹמֵי לָךְ רַעֲיָתִי יָפְתִי וְלִקְיָ לָךְ":

ט"ו בשבט הוא חג מיוחד לארצנו הקדושה. הוא מבטא את ההשגחה

לפני מאה שנה, בחודש שבט תרע"א, כתב מרן הרב זצ"ל את הפתגם הבא:

שְׁמַחוּ עֲצֵי הַיַּעַר, תְּרִיעַ הַבְּרִיאָה; בְּהַתְקַדְּשׁ חַג רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָנוֹת - טֻבַּע הַרְעָנָה הוֹשֵׁב לְתַחְתָּיה.

ראש השנה לאילנות, בט"ו בשבט לשיטת בית הלל, עומד במרכז אירועי החודש. מצינו דיון הלכתי נרחב בשאלה האם תאריך זה הוא ביטוי מעשי ששורשו בעצם בא' בתשרי (כמשתמע לכאורה מהלשון בירושלמי: רבי זעורא אמר: עד כאן הן חייני ממי שנה שעברה מיכן והילך הן חייני ממי השנה הבאה...), או שהוא תאריך עצמי, ומקורו מן הדרשה בגמרא (ר"ה י, א): ...ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט, אם לערלה - ערלה, ואם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ומטו בה משמיה דרבי נאי: אמר קרא (ויקרא יט): "ובשנה הרביעית... ובשנה החמישית", פעמים שברביעית - ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים שבחמישית - ועדיין אסורה משום רבעי. כלומר, התורה

1. בפרשת קדושים נאמר (ויקרא יט, כג): וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכַל וְעִרְלַתְּם עֵרְלַתוֹ אֶת פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכְלוּ: (כד) וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קִדְּשׁ הַלֹּלִים לַה': (כה) וּבְשָׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ... חֹזֵל דְּרִשׁוּ כִּאִילוּ כְּתוּב: "שֹׁלֵשׁ שָׁנִים יִהְיֶה עֵרְלִים... וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעִית: בְּשָׁנָה הַרְבִּיעִית יִהְיֶה קוֹדֵשׁ הַלֹּלִים... וּבְשָׁנָה הַחֲמִישִׁית: כְּלוּמָר מִקְצַת הַשָּׁנָה הַרְבִּיעִית יִצְטָרֵף לְשָׁלִישִׁית וּמִקְצַת הַחֲמִישִׁית לְרַבִּיעִית.

פינת הלשון העברית - לשון הקודש

מ שחר ילדותו ספג הראי"ה את האהבה והיחס לארץ הקודש ולשפתה - לשון הקודש.

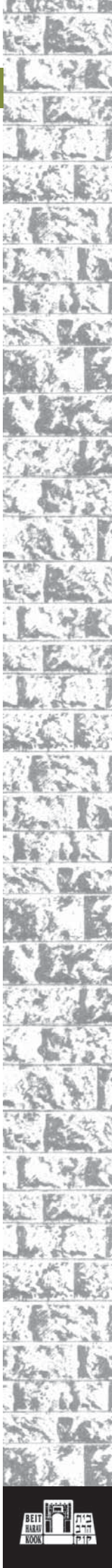
בכל שבת וחג דיברו בבית הוריו, בגריכה שבליטא, בלשון הקודש. בבואו לכהן כרבה של יפו והמושבות, היה זה בכ"ח אייר תרס"ד, בטכס קבלת הפנים על שפת ימה של יפו שנערכה ברוב עם, מציין בן יהודה בעיתונו "דואר היום" בזו הלשון: "הרב ענה למברכיו בעברית צחה שעשתה רושם רב, כך שגם אחינו הספרדים הבינו את דבריו".

תחיית הלשון העברית היתה לו ליעד, אך חיבת א"י המתבטאת בחיבת השפה העברית גרידא ללא הבסיס התורני, ציונות כזו הרי היא כגוף ללא נשמה - כך התרועע והזיח.

לימים היה זה בשנת תר"פ באספת פומבית שהתקיימה בישיבת "מאה שערים" ע"י ועד "הסתדרות ירושלים", נכחו הרב אבוכזיר - עוזרו של הרב הראשי באלכסנדריה, מורי הוראה, מחנכים ואורחים רבים נוספים. הם הציעו לנואמים לנאום בעברית למען יבינו גם הם את תוכן ההרצאה. במקום התנהל ויכוח באיזו שפה ינאמו הדוברים, נערכה הצבעה שבעקבותיה הוחלט ברוב קולות כי הדוברים ינאמו באידיש, מתוך אמתלה כי רוב הנוכחים אינם מבינים את השפה העברית.

ראשון הנואמים היה הרב י.מ. טיקווינסקי שדיבר על מטרת 'הסתדרות ירושלים'. אחריו עלה הרב קוק ודיבר באידיש עפ"י דרישת הקהל. אך הוא פתח את דבריו בעברית וכך אמר: עם ישראל הוא גוי קדוש, הארץ היא אדמת קודש, השפה היא לשון הקודש. עלינו להכניס קדושה בכל ענפי חיינו בבית ובחוץ, בעבודה בשדה, בחנות ובבית המדרש, בחיים הפרטיים ובחיים הכללים. הלשון היא קדושה בזמן שמדברים בה דברים קדושים. הננו לא רק נגד האידיש אלא גם נגד שאר השפות המתהלכות פה (דואר היום תשרי תר"פ). בסידורו "עולת ראי"ה" בסיום תפילת עמידה אלא גם נגד שאר השפות המתהלכות פה (דואר היום תשרי תר"פ). מבחין בין הלשון שהיא פנימית והשפעתה רבה על פנימיות האדם ובין השפה שהיא חיצונית "שלא תהיה פנימיות כוונת לשונו פונה לדבר רע בדעה רעה ומזקת ושפתו החיצונית לא תדבר דבר שיוכל להביא לידי הפסד וטעות..." ללשון נקיה, חתר מרן הרב, ללשון המשפיעה מקדושתה על כל רובדי חיינו.

שושנה רייך

אישים ואירועים

בחי מרן הראי"ה זצ"ל

ירושלים, ג' שבט, תרפ"ד – 1924

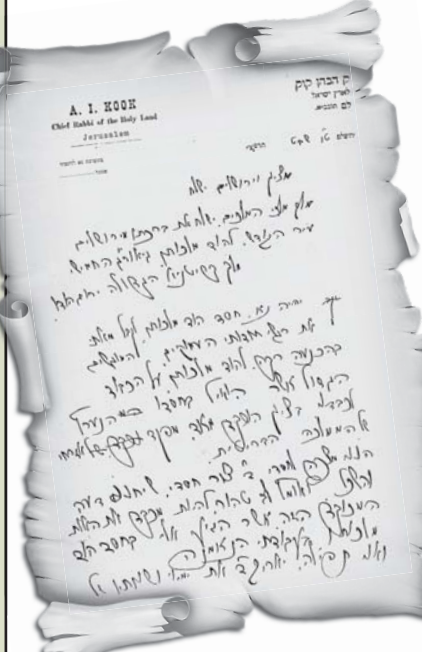
מרן הראי"ה פונה באגרת להסתדרות המורים ומועצתה ומשבח את המנהג שהונהג בארץ הקודש, לטייל בט"ו בשבט עם תלמידי ישראל ולנטוע עצי פרי. אך היות והשנה שנת תרפ"ד היא שנת שמיטה הוא מבקש לעשות זכר לשביעית והטיולים השנה יהיו ללא נטיעות.

ביה ירושלים ג' שבט תרפ"ד
לכבוד הסתדרות המורים והמועצה שלה פה עה"ק ת"ו, שלו.
אתכבד בזה להעיר את רוח כבודם בדבר המנהג הכשר והיפה
הנהוג אצלנו באה"ק, לעשות טיול כללי, עם התלמידים, ביום ראש
השנה לאילנות, חמשה עשר בשבט. ולנטוע עצי פרי ביחוד
להרבות את ישוב איי ולרומם את רוח התלמידים ביסוד החיים
של הבנין הלאומי בארץ אבות וצפיית עתידו הגדול.
וכאשר השנה הזו שנת השמיטה היא, שמן הדין ראוי ומחוייב
הוא להמנע מכל עבודת הארץ ככתוב בתורה, ושבתה
הארץ. אמנם מפני הדוחק הגדול ומצב הישוב הרופף, נמנו
וגמרו רבים ושלמים מחכמי ישראל, זה דורות להתיר ע"י
הפקעה של מכירה את מה שהוא נחוץ להחזיק את הקיים
בארץ, אבל רק להחזיק את הקיים הותר. ובכל אופן לא לנטע מטעים חדשים, ביחוד
כשאננם כ"כ מוכרחים לשאלת קיומנו.
ע"כ אבקשכם נא עשו זכר לשביעית, והטיול דהאי שתא יהיה בלא נטיעות ונעלה
נא על ליבנו ועל לב צעירנו את המצב האיתן שאנחנו מקוים בחסדי צור ישראל וגואלו
להגיע אליו, במהלך בנין עמנו וארצנו, עד שישבו לנו אז כל חמדוטינו וכל אורח החיים
הגדול אשר היינו בו לאות ולמופת בתבל. וארצנו הקדושה תדע כימי עולם, כי יש לנו
בעולם ארץ אחת שיש בה שנת שבתון שבת לדי.
זכר קדוש זה ירומם את רוח צעירנו היקרים ויתן להם שלומים, תמורת העונג של
הנטיעה הנהוגה אשר נחזק בו בכל עו בששת שנות עבודת הארץ.
הנני מקוה שדברי היוצאים מקרב לבבי יכנסו בלבבכם הטהור והנאמן לעמנו ולכל
קדשיו.
הנני חותם בברכה ורגשי כבוד
הק אברהם יצחק הכהן קוק
(אגרות הראי"ה ד, ארה)

ירושלים, ט"ו בשבט תרפ"ד

מרן הרב שולח אגרת תודה, להוד מלכותו המלך ג'ורג' החמישי, מלך בריטניה, על הכבוד שכיבדוהו בתואר מפקד אזורי של הממלכה הבריטית.

ביה ירושלים ט"ו שבט תרפ"ד
מלך מלכי המלכים. ישלח את ברכתו
מירושלים עיר הקודש,
להוד מלכותו ג'ורג' החמישי מלך
בריטניה הגדולה ירום הודו
יהיה נא חסד הוד מלכותו, לקבל מאתי
את רגשי תודותי העמוקים, המוגשים
בהכנעה רבה, להוד מלכותו, על
הכבוד הגדול אשר הואיל בחסדו
הנערץ לכבדני בציון הנכבד מאד -
מפקד אזורי של הממלכה הבריטית.
הנני מצפה לחסדי ד' צור חסדי.
שיחנני דעה והשכל. ואומץ לב
טהור, להיות מכבד את האות
המכובד הזה, אשר הגיע אלי בחסד
הוד מלכותו, בעבודתי הנאמנה.
ואני תפילה. יאריך ד' את ימיו
ושנותיו של...
אברהם יצחק ה"ק
(אגרות הראי"ה ד, אריא)

להשתמש בתוצרת 'כחול לבן', שהיא ברכת ה' מהארץ הטובה שנתנו לנו.

לפירות שנשתבחה בהן ארץ ישראל נקבע מטבע ברכה מיוחד: "על הארץ ועל פירותיה"; "על הארץ ועל פרי גפנה". מטבע הברכה מבטא את התודה המיוחדת על ההשגחה המיוחדת בפירות האלו, המיוחדים.

חיבת הארץ והשאיפה לשוב אל ארץ אבותינו המקננת בלב כולנו לאורך כל הגלות הארוכה, נובעת מההכרה הגלויה או הנסתרת בלב כל אחד מישראל בקשר המיוחד אל רבונו של עולם למי שחי בארץ.

ההשתוקקות המיוחדת של הרב זצ"ל משחר נעוריו אל הארץ הקדושה, זכתה לביטויים נפלאים בכל כתביו, וגרפה רבים ממכיריו ומוקיריו ללכת אחריו אל הארץ, בשנים ההם כשהיתה עדיין בתחלת התעוררותה משוממותה. הרב ראה בעינו הטובה כבר למרחקים את הפירות הרבים המעטרים את השווקים בכל ימות השנה, שהם מסימני הגאולה המובהקים. אותה עין טובה שהיתה לו על כל אחד ואחד מהעם הקדוש - היתה לו גם על הארץ הקדושה; עבודתה ופירותיה.

מקום מיוחד בלב הרב זצ"ל היה שמור לאתרוגי ארץ הקודש, אשר מחוברים בהם יחדיו קדושת העם, קדושת הארץ וקדושת הזמנים. תחיית הטבע והתרעננותו בחודש שבט, מעוררת את עובד האדמה ואת המתבונן בטבע הנפלא, אל מי שבורא אלה; זה החיבור בין שני חלקי הפסוק: "הַתְּאֲנָה תִּנְטֵה פְּגִיָּה וְהַגְּפִינִים סִמְדָר נִתְּנוּ רִיחַ - קוֹמִי לְךָ כְּעִיִּיתִי יְפִיתִי וְלִכִּי לְךָ". כשם שהדבקות לה' ית' מיושמת במחשבות, בדיבורים ובמעשים הטובים שעושה האדם מישראל, כך היא מיושמת במי שחי בארצו של הקב"ה, ודבק בעיני ה' הדורש אותה'.

כמה יפה לרמוז את דברי הפייטן (ונתנה תוקף לימים הנוראים): "כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת ש ב ט ו" - על ר"ה לאילנות ולפירות, העוברים בחודש שבט תחת שבט הנהגה הא-לוהית.

"וְאַתָּם הַדְּבָקִים בַּה' אֶ-ל' תִּיִּים פְּלִלְכֶם הַיּוֹם".

הרב אורי כהן
כולל מר"ץ מבשרת ירושלים

הרב יצחק יעקב וכטפוגל

מזריטש פולין – י"ז באלול תרמ"ז (1887) – ירושלים כ"ה בשבט תשל"ח

הרב יצחק יעקב היה ממעריצי מרן הרב זצ"ל ונהג לפנות אליו בשאלות הלכתיות שונות הנמצאות בספרי ההלכה של הרב; משפט כהן, דעת כהן, אורח משפט, ובספרו אגרות לראי"ה. כך פרסם את קשריו עם מרן הראי"ה. אדם ברוך מספר שבעקבות קשריו מרחו קנאים את קירות ביתו של ר' יצחק יעקב בכתובות 'צא טמא', אך הוא לא מיהר למחוק את הכתובות כדי שכל תושבי מאה שערים יספיקו לראות את השמצת הרבנות שלו ולהצטער על כך. והוא ממשיך לספר: "בסוף שנות השישים כתבתי בעתונות, וסבי נועץ בי איך אפשר להזכיר לבריות ששכונת מאה שערים נוסדה כשכונת תורה ועבודה ולא כשכונת קנאים. משהבין במה זה כרוך, שיצטרך להלחם עם הקנאים פנים אל פנים, חשש ממחלוקת זו, ודחה את הדבר לעתיד רחוק".

כרב צעיר שאל ר' יצחק יעקב את מרן הראי"ה, כיצד ננהג אנחנו עכשיו, פה בארץ ישראל, בענין "הריני מקבל עלי מצוות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך' שהיא התחייבות שיהודי מתחייב לפני התפילה. התחייבות שהתגלגלה מקבלת הארץ להרבה סידורים ולהרבה קהילות, ולכן התקבלה מאוד על דעת ראשי חסידויות רבות. אבל, הנה, לא נמצא לכך כל זכר בסידורו של הגאון מוילנא ואף לא מהמגיד ממזריטש ואילו בחסידות חב"ד זהו יסוד גדול. כיוון שר' יצחק יעקב למד בנעוריו בוולוז'ין, הזכיר במכתבו לרב קוק כי ר' חיים מוולוז'ין גורס זאת, ואף מעצים זאת בספרו "נפש החיים". והרב קוק השיב לו בעל פה: "אדרבה, יאמר 'ואהבת לרעך כמוך' וכו', שהנה רעיו מול עיניו כאן, בבית הכנסת. כלומר יסמך אמירה למראה עינים" (אדם ברוך, "בתום לב").

בשנת תש"ח שיכל את בן זקוניו שמואל שהיה לוחם אצ"ל ונפל בקרב בעת פריצת האצ"ל ליפו.

בשנת תרצ"ה יצאו הרבנים בארץ ובראשם מרן הראי"ה בהכרזה על הקמת מועצות דתיות סוברניות בכל קהילה וקהילה, ועל אחדות הקהילות, כך שבכל עיר ועיר תהיה קהילה אחת ושחיטה ובית דין מאוחד, כמו שהיה מאז ומעולם בכל קהילות ישראל. על זה חתמו עשרות רבנים ידועים וביניהם הרב יצחק יעקב וכטפוגל. ("ליקוטי ראי"ה" הרב מ.צ. נריה).

תקופת חייו של הרב יצחק יעקב, משקפת את עידן התחיה הלאומית המתחדשת, יסוד הרבנות הראשית, מינוי רבנים מקומיים ומינוי משגיחים ביישובים, החלת המצוות התלויות בארץ בין החקלאים-האיכרים ומתן מענה לבעיות הלכתיות שבגולה לא היו רלוונטיות, ובארץ היו כל כך אקטואליות וצריכות תשובות מעשיות. מרן הראי"ה, כדברי הרב זיין, היה 'לאורים ותומים' בכל המצוות התלויות בארץ. בתשובותיו רואים כיצד הוא בא במגע ובמשא על כל שאלות ההלכה שעלו אז על הפרק ביישוב החקלאי והטביעו חותמם על עצוב מדינת ישראל על אדני התורה והמצוות ("אישים ושיטות").

בשנת תשכ"ח עבר הרב יצחק יעקב ניתוח עיניים בבית החולים תל השומר. "בחמש בבקר חיבקתי את כתפיו" - מספר נכדו - "והרופא והאח הסירו לאט את התחבושת מעל מצחו ומעל עיניו. לפני שהסירו מעיניו את פיסות הצמר גפן שהונחו עליו לאחר הניתוח, ר' יצחק יעקב ביקש מהרופא ומהאח להשתהות קצת ואמר בקול "על חטא שחטאנו לפניך בעינים רמות". ("בתום לב").

שושנה רייך

"בית הרב" ירושלים ת"ו

הרב יצחק יעקב נולד להוריו רבי בנימין ברוך ויפה. משחר ילדותו חשקה נפשו בתורה ובהיותו בן עשר יצא מבית הוריו במזריטש ללמוד בישיבת וולוז'ין המפורסמת. לאחר מכן המשיך בישיבות סלובודקה, מיר, ונברדוק וטלז בהן עשה י"ג שנים. הוא נתפרסם בתואר "העלוי ממזריטש". היה תלמיד מובהק לרבי אליעזר גורדון, לרבי שמעון שקופ ורבי יוסף ליב בלך זצ"ל.

בשנת תרס"ט עלה לארץ ישראל ונשא לאשה את בלומה רחל בת רבי זרח ברוורמן זצ"ל מרבני ירושלים. כעבור שנים הוא חזר לוורשה כדי להתרפא מכאבים עזים מהם סבל. מלחמת העולם הראשונה פרצה והוא נשאר בפולין כשבע שנים. הוא חזר לעיירת הולדתו מזריטש, פתח בה ישיבה חדשה עמד בראשה, והפיץ בה תורה בניחווחות ארץ הקודש. הוא ראה בחזרתו למזריטש את יד ה'. עם התחדשות פעילות "המזרחי" בפולין נמנה על הפעילים המרכזיים בה. לאחר מלחמת העולם חזר ארצה והיה ממיסדי "כפר עברי" - נוה יעקב שבפאתי ירושלים. כמו כן היה ממיסדי "תפארת ירושלים" חברה לשיכון ובניה. הוא נבחר לרב בנוה יעקב וכיהן גם כיו"ר ועד השכונה. הכתרתו כרב מתוארת בעיתון 'התור', טבת תרפ"ז ב"זו הלשון: "ביום הרביעי, בזאת חנוכה, חגגה המושבה נווה יעקב חגיגת מילואים לקבלת רב חדש למושבה - הרב יצחק יעקב וכטפוגל, בין הבאים היו נכבדים רבים: ראש הרבנים רבי א. י. הכהן קוק, הרב י. ל. פישמן (מימון), הרב אבא יעקב בורוכוב ורבנים נוספים".

מרן הרב קוק נשא את דבריו בשם הרבנות הראשית. הוא דיבר על תפקיד הרב בעיר ובמושבה וכך אמר: "בתקופה זו של התרחבות והתפתחות הישוב, על הרב להתחשב עם המציאות של חיי היומיום של קהילתו ולשים לב גם למשהו של חול אשר בחיי התורה והמצווה של הקהילה שהוא נמצא בה". הוא איחל לרב החדש הצלחה בתפקידו.

רב המושבה השיב למברכיו ולקהל שכיבדוהו בנוכחותו. הוא עמד על ערך חגיגת היום בקושרו אותו עם חג החנוכה. כמו כן התעכב על דרישות השעה והביע את בטחונו כי מתוך עבודה, מרץ, ושתוף פעולה יתפתח המושב התפתחות חמרית ורוחנית לשם ולתפארת.

כמו כן, הרב וכטפוגל, עמד בראש "ישיבת מאה שערים" ושימש גם כאב בית דין לקהילות האשכנזים מיסודו של הרב צבי פסח פראנק זצ"ל. הוא גם עמד בראש "מפעל התורה למען הישיבות" שהוקם ע"י "המזרחי העולמי". למרות היותו רב חרדי, נודע כרב ציוני, והיה פעיל במזרחי העולמי של הציונות הדתית. נכדו, אדם ברוך ז"ל, תאר את סבו הרב בטורו כעיתונאי "מעריב" במדור הלכה, שפה ותרבות - ואת רבנותו שאיננה שררה אלא חיים בין הבריות. וכך כתב: "בדרשותיו לקראת הימים הנוראים היה מכוון למוצק קהל המאזינים. הוא מכנה את הקהל 'צדיקים עושי דבר ה''. והיה מחבק אותם והם מחבקים אותו עד שבטל המרחק בינו לבינם. והיה מורז אותם ואת עצמו איתם לתוספת תיקון המידות, לתוספת אמונה, לתוספת אחווה ולתוספת ביטחון בה'..."

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"
רח הרב קוק 9 ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עיצוב גרפי: ש. יוסטמן

מגד ירחים

עריכה: שושנה רייך